

Rozdział 9

**MARIA BEDNAREK-SZCZEPAŃSKA
MAREK WIĘCKOWSKI**

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
w Warszawie

MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA DANYCH NA TEMAT ZAGOSPODAROWANIA I RUCHU TURYSTYCZNEGO ORAZ PROPOZYCJE WSKAŹNIKÓW

Abstract: Possibilities to Obtain Data on Tourist Spatial Organization and Tourist Traffic and Indicators Proposals. The paper presents possibility of obtaining data on spatial tourist development and tourist traffic in the detailed spatial scale. Then these are the basic indicators specifically related to spatial organization, accommodation, catering, and tourist infrastructure. The analysis has been subjected to particularly base of the Central Statistical Office, the Ministry of Sport and Tourism and the Tourism Institute, as well as the possibility of obtaining data from teledetection methods and cadastral registry. In conclusion, the statistics for the purpose of tourism planning must improve the accuracy and completeness of the data acquisition and the optimal institution for its collection shall be the Central Statistical Office.

Keywords: Accommodation, accompanying infrastructure, catering service, development of tourism, tourism infrastructure, tourist function, tourist spatial organization, tourist traffic.

Wprowadzenie

Zagospodarowanie turystyczne jest ważnym elementem zagospodarowania przestrzennego, odzwierciedlającym znaczenie funkcji turystycznej na danym obszarze. Można je podzielić na dwie zasadnicze grupy: urządzenia turystyczne *sensu stricto* (obejmujące obiekty powstające z myślą

o turystach, którzy są ich głównymi użytkownikami) oraz urządzenia paraturystyczne (ich głównymi użytkownikami są inne grupy klientów, przede wszystkim mieszkańcy danego obszaru, a turyści są z założenia drugoplanową grupą ich użytkowników [Kowalczyk, Derek 2010] – np. poczty, banki, sklepy, infrastruktura drogowa, wodno-ściekowa itd.). Opracowanie to dotyczyć będzie tylko infrastruktury turystycznej. Dzieli się ją na kilka zasadniczych kategorii:

- 1) **infrastrukturę noclegową** (obejmuje wszelkie obiekty zakwaterowania turystycznego);
- 2) **infrastrukturę gastronomiczną** (baza żywieniowa – bary, restauracje itd.);
- 3) **infrastrukturę transportową** (szlaki turystyczne, wyciągi narciarskie, przystanie jachtowe, itd.);
- 4) **infrastrukturę towarzyszącą** (inaczej zwaną uzupełniającą, która często jest także traktowana jako atrakcja turystyczna) w zakresie sportu i rekreacji (np. pola golfowe, kąpieliska), kultury, edukacji i rozrywki (np. muzea, sale wystawowe, amfiteatry, parki rozrywki), lecznictwa i kosmetologii (np. urządzenia sanatoryjne, ośrodki tzw. *wellness*) i pozostałe.

W prezentowanym opracowaniu omówiono źródła informacji, z których pozyskiwać można dane w przedmiotowym zakresie, a także wskazano propozycje danych, które nie są dostępne w statystyce publicznej, a byłyby przydatne w analizach zagospodarowania turystycznego pod kątem jego znaczenia w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Ponadto, zaproponowano proste wskaźniki, służące monitorowaniu infrastruktury turystycznej. Wykorzystują one głównie dane gromadzone w ramach statystyki publicznej. Zaletami proponowanych wskaźników jest łatwość ich obliczania i interpretacji (bazują na podstawowych działaniach matematycznych) oraz możliwość porównywania wielu jednostek przestrzennych (np. gmin, powiatów).

Informacje na temat turystyki i rekreacji są mocno rozproszone. Zazwyczaj są niekompatybilne, zarówno w sferze terytorialnej, czasowej, jak i tematycznej. Wiąże się to niewątpliwie z wieloma czynnikami, które mają wpływ na taki stan rzeczy. Istotne są oczywiście czynniki ekonomiczne – czyli zbyt niskie nakłady finansowe przeznaczane na pozyskiwanie danych oraz ich przetwarzanie. Wiele badań prowadzonych na temat turystyki i rekreacji jest jednorazowych, z wykorzystaniem różnych metod i podejść badawczych oraz dotyczących różnych obszarów Polski (rzadko całego kraju, częściej województwa, mniejszego regionu, miasta, a nawet pojedynczego obiektu turystycznego – np. noclegowego, lub atrakcji turystycznej) i w kon-

sekwencji informacje są niespójne, niepełne i niemal niemożliwe do szerszego wykorzystania (a szczególnie niemożliwe do stworzenia pełnego obrazu stanu rozwoju turystyki i rekreacji w całej Polsce i w układzie cyklicznych przekształceń).

Instytucjami, które w Polsce prowadzą badania i kolekcjonowanie danych statystycznych na omawiany temat są przede wszystkim: Główny Urząd Statystyczny (GUS), Instytut Turystyki w Warszawie (IT) oraz w mniejszym stopniu (w zakresie terytorialnym, czasowym i tematycznym) Ministerstwo Sportu i Turystyki (MSiT), Polska Organizacja Turystyczna (POT), Polska Agencja Rozwoju Turystyki (PART), Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK), urzędy marszałkowskie, oraz instytuty badawcze zlokalizowane na Uniwersytetach (głównie w Poznaniu, Łodzi, Krakowie, Warszawie) i Akademiach Wychowania Fizycznego.

1. Infrastruktura noclegowa

1.1. Dostępność danych

Podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego jest baza noclegowa, dlatego jej zostanie poświęcone najwięcej miejsca w tym opracowaniu. Obiekty noclegowe to zarówno pola biwakowe, kwatery agroturystyczne z kilkoma miejscami noclegowymi, schroniska z salami wieloosobowymi, jak i mieszczące setki turystów ośrodki wypoczynkowe czy wysokiej klasy hotele. Na bazę noclegową składają się zatem obiekty bardzo zróżnicowane ze względu na pojemność (liczbę miejsc noclegowych), zajmowany obszar i prowadzoną działalność. Wszystkie te cechy mają znaczenie dla oceny ładu przestrzennego. Na przykład, duże pod względem zajmowanej powierzchni i kubatury obiekty mogą istotnie naruszać lokalną harmonię krajobrazu i ład przestrzenny, zwłaszcza na terenach pozamiejskich.

Pojemność noclegowa, a zwłaszcza poziom wykorzystania obiektów przez turystów ma wpływ na obciążenie sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, dróg, parkingów itd. Równie istotna jest sezonowość funkcjonowania obiektów noclegowych. Systematyczna inwentaryzacja ruchu turystycznego w obiektach noclegowych, zwłaszcza w miejscowościach o największym natężeniu tego ruchu, jest więc niezbędna do właściwego planowania w przestrzeni infrastruktury technicznej i społecznej.

Dane na temat obiektów noclegowych zbiorowego oraz indywidualnego zakwaterowania zbierane są przez Główny Urząd Statystyczny (GUS). Dane

dotyczące poszczególnych rodzajów¹ i kategorii obiektów udostępniane są do poziomu miejscowości (m.in. zmienne: liczba obiektów, liczba korzystających z noclegów, wynajęte pokoje, udzielone noclegi) lub do poziomu gmin (liczba miejsc noclegowych). Klasyfikacja obiektów noclegowych stosowana w statystyce publicznej wydaje się, przynajmniej częściowo, dość anachroniczna, niepełna i nieprzystająca do współczesnych realiów. Obecnie, zwłaszcza w miejscowościach z dobrze rozwiniętą turystyką, istnieje bardzo wiele obiektów wielofunkcyjnych, przystosowanych zarówno do świadczenia usług wczasowych, kolonijnych, jak i konferencyjnych czy nawet uzdrowiskowych. Ich zaliczenie do któregoś z obowiązujących rodzajów ma więc charakter tylko formalny. Rozbudowana klasyfikacja obiektów zbiorowego zakwaterowania (18 klas) stosowana przez GUS nie jest użyteczna z punktu widzenia planowania przestrzennego i monitorowania zagospodarowania przestrzennego. Dla tych celów bardziej przydatny byłby prostszy podział obiektów na kilka grup ze względu na liczbę miejsc noclegowych i zasób dostępnych urządzeń turystycznych². Jednak największym mankamentem baz danych opracowywanych przez GUS jest ich jakość. Dane GUS są przeważnie zaniżone. Dodatkowym elementem utrudniającym ocenę są znaczne różnice wielkości między stanem faktycznym a tym, który jest przedstawiany przez dane (według różnych źródeł różnice te osiągają nawet 40-50%; są też takie gminy, w których istnieje baza noclegowa, a według danych GUS liczba miejsc noclegowych wynosi zero).

Szczegółowa baza danych obiektów hotelarskich, do których zalicza się: hotele, motele, pensjonaty, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, kempingi i pola biwakowe, funkcjonuje w ramach Centralnej Ewidencji Obiektów Hotelarskich prowadzonej przez Ministerstwo Sportu i Turystyki. Dla każdego obiektu zgromadzono m.in. następujące dane: liczba miejsc noclegowych, liczba pokoi, zakres świadczonych usług oraz czy budynek jest zabytkiem. System pozwala generować listy obiektów hotelarskich spełniające różne kryteria, np. kryterium lokalizacji (województwo, powiat, gmina czy ulica), rodzaju i kategorii obiektu, sezonowości/stałości świadczonych usług. Baza jest przydatna do analiz rozmieszczenia i pojemności zasobów noclegowych

¹ Według GUS wyróżnia się następujące rodzaje obiektów: hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, domy pracy twórczej, zakłady uzdrowiskowe, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, kempingi, pola biwakowe, pozostałe niesklasyfikowane.

² Niewątpliwie szerszy i bardziej szczegółowy podział stosowany przez GUS, ponieważ w zależności od potrzeb i celów opracowań można agregować posiadane dane (kategorie).

w szczegółowej skali. Niestety nie obejmuje innych form zakwaterowania, niż obiekty hotelarskie w rozumieniu *Ustawy o usługach turystycznych*.

Obiekty indywidualnego zakwaterowania obejmują kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne. Dane zbierane przez GUS w tym zakresie są bardzo zaniżone³ w stosunku do stanu faktycznego i nie powinny być wykorzystywane do oceny wielkości bazy noclegowej. Monitorowanie kwater prywatnych⁴ jest w polskiej statystyce publicznej zanedbywane. Najpełniejszą bazę danych na ten temat zebrał jednorazowo Instytut Turystyki w latach 2005-2007. Baza powstała na podstawie informacji uzyskanych z urzędów gmin i zawiera tylko zmienne: liczba pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych całorocznych i sezonowych oraz liczba miejsc noclegowych całorocznych i sezonowych w tych typach obiektów. Nie uwzględnia jednak podziału gmin miejsko-wiejskich na część miejską i wiejską. W gminach o najwyższym poziomie rozwoju funkcji turystycznej dane o liczbie obiektów z pokojami gościnnymi są zaniżone.

Po 2007 r. dane na temat tych obiektów na poziomie gmin nie są dostępne. Inwentaryzacją kwater agroturystycznych zajmują się wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego (ODR), ale inwentaryzacja ta obejmuje tylko obiekty, których właściciele współpracują z ODR. Ponadto, dane te są zbierane osobno przez poszczególne jednostki i nie tworzą ogólnopolskiej bazy. Polska Federacja Turystyki Wiejskiej dysponuje bazą gospodarstw turystyki wiejskiej zrzeszonych w tej organizacji, które stanowią niewielki udział w ogóle obiektów.

Szacuje się, że liczba miejsc noclegowych w kwaterach prywatnych stanowi ok. połowy wszystkich miejsc noclegowych w woj. pomorskim i małopolskim. W innych regionach jest to również istotny udział. Ze względu na wielkość bazy noclegowej indywidualnego zakwaterowania (ok. 25 tys. obiektów w Polsce według badań z 2007 r.) i jej znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego pożądane jest, aby dane na ten temat były systematycznie zbierane, najlepiej na poziomie miejscowości (co najmniej takie, jak: liczba obiektów, liczba miejsc noclegowych/pokoi, udzielone noclegi).

Informacje na temat zasobów kwater turystycznych, syntezowane w raportach przygotowywanych przez Instytut Turystyki, gromadzi Ministerstwo Sportu i Turystyki, zaś ekspertyzy poświęcone turystyce wiejskiej zleca i gromadzi Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Są to w większości opra-

---

³ Przykładowo, GUS zinwentaryzował w 2010 r. oraz 2011 r. ok. 2000 kwater agroturystycznych i obiektów z pokojami gościnnymi w Polsce, podczas gdy badania Instytutu Turystyki wskazują, że takich obiektów jest łącznie blisko 25 000.

⁴ Tak określa się zbiorczo obiekty z pokojami gościnnymi oraz obiekty agroturystyczne.

cowania dotyczące całej Polski, prezentujące zróżnicowanie przestrzenne opisywanych zjawisk na poziomie województw. Warto ponadto wspomnieć o stworzonej przez Instytut Turystyki ogólnopolskiej bazie danych „Gmina”, w której dla każdej z gmin wymieniono nazwy miejscowości liczących powyżej 1000 miejsc noclegowych (jeśli istnieją); więcej o możliwości wykorzystania tej bazy w dalszej części opracowania.

Badania bazy noclegowej prowadzą też ośrodki akademickie. Są to najczęściej studia regionalne lub lokalne, analizujące zagospodarowanie turystyczne pod różnym kątem i w różnym czasie. Trudno byłoby więc na ich podstawie stworzyć spójną bazę nadającą się do wykorzystania w monitorowaniu i polityce planowania przestrzennego na poziomie kraju (badania te zazwyczaj nie obejmują obszaru większego niż jedno województwo).

GUS zbiera dane na temat pozwoleń na budowę, liczby i powierzchni budynków, na które wydano pozwolenie, liczby i powierzchni budynków oddanych do użytkowania z podziałem na różne kategorie. Wśród tych kategorii wyróżnia się obiekty zakwaterowania turystycznego. Dane te są gromadzone w różnych latach, co ogranicza możliwość analizy czasowo-przestrzennej w dłuższym okresie.

Powyżej omówiono ogólnodostępną infrastrukturę noclegową. Niezwykle ważnym, z punktu widzenia monitorowania zagospodarowania przestrzennego, elementem bazy noclegowej są również prywatne domy letniskowe (tzw. drugie domy, domki letniskowe). Tworzą one często skupiska obejmujące po kilkadziesiąt, a nawet po kilkaset obiektów. Stanowią więc w wielu gminach, zwłaszcza tych atrakcyjnych turystycznie i jednocześnie położonych w odległości kilkudziesięciu km od największych aglomeracji, charakterystyczną formę użytkowania terenu. Nie istnieje ogólnopolska baza danych na temat zasobów tzw. drugich domów. Problematyka jest o tyle skomplikowana, że do sezonowego/okresowego zamieszkania, w celach rekreacyjnych, wykorzystywane są w praktyce różne typy obiektów: zarówno budynki mieszkalne w rozumieniu prawa budowlanego, budynki zgłaszane do ewidencji jako niemieszkalne, jak i prowizoryczne konstrukcje nieposiadające fundamentów, altany itp. Stworzenie takiej bazy byłoby zatem dość trudne.

GUS gromadzi tylko dane o oddanych do użytkowania budynkach mieszkalnych jednorodzinnych, nieprzystosowanych do stałego zamieszkania, czyli domkach wypoczynkowych, letnich, rezydencjach wiejskich (liczba, powierzchnia i kubatura nowych oraz rozbudowanych obiektów oddanych do użytkowania w danym roku). Statystyki te nie obejmują zatem domków letniskowych nie będących w rozumieniu prawa budynkami mieszkalnymi.

Wyniki Spisu Powszechnego 2011 r. nie przynoszą informacji na temat zasobów tzw. drugich domów.

Dane na temat zasobów tzw. drugich domów zbierał w 2009 r. Instytut Turystyki, wykonując reprezentatywne badanie ogólnopolskie skierowane do urzędów gmin (uzyskano dane z 47% gmin w Polsce). Na podstawie ww. badania oszacowano łączną liczbę domów letniskowych w kraju na ok. 140 tys., a łączną powierzchnię zajmowanych przez nie działek na 17,7 tys. ha [Jagusiewicz, Byszewska-Dawidek 2010]. Urzędy gmin stanowią dobre źródło informacji na temat domów letniskowych. Prowadzą ewidencje nieruchomości w celu pobierania podatku od nieruchomości i najczęściej wyznaczają osobną stawkę podatku od domów letniskowych. Niestety, obecnie pozyskanie danych w tym zakresie z gmin wymaga indywidualnych badań. Pożądane jest, aby w ramach statystyki publicznej gminy prowadziły taką sprawozdawczość i przekazywały informacje o liczbie i powierzchni działek z domami letniskowymi oraz liczbie tych domów.

Jako kartograficzno-teledetekcyjne źródło danych na temat lokalizacji domków letniskowych na terenie całej Polski może służyć dostępna w Internecie baza geoportalu narodowego (geoportal.gov.pl). Na jej podstawie można szacować powierzchnię i liczbę działek z domami letniskowymi, ale tylko tych tworzących wyraźne skupiska (praktycznie niemożliwa jest identyfikacja domków letniskowych rozproszonych)⁵.

Istnieją jeszcze domy letniskowe, wille itp., wynajmowane turystom za pośrednictwem wyspecjalizowanych firm, np. Interhome, Novasol.

1.2. Propozycje wskaźników

Do oceny znaczenia bazy noclegowej w zagospodarowaniu przestrzennym, zwłaszcza do porównania jednostek przestrzennych (gmin, powiatów), może posłużyć kilka prostych wskaźników, które zostaną omówione.

1. Wskaźniki gęstości bazy noclegowej

- a) Wskaźnik gęstości bazy noclegowej (liczba obiektów/km²)

$$W_g = \frac{L_o}{P}$$

gdzie:

---

⁵ Badanie takie realizował w jednym z województw Adamiak [2012], który na podstawie położenia, rozmiaru, układu działek i charakteru zabudowy identyfikował kolonie domków letniskowych, a liczbę tych domków szacował na podstawie wielkości kolonii.

L_o – liczba obiektów noclegowych w danej jednostce (tj. w gminie, powiecie), w tym obiekty zbiorowego zakwaterowania z bazy GUS oraz kwatery agroturystyczne i obiekty z pokojami gościnnymi z bazy Instytutu Turystyki,

P – powierzchnia całkowita jednostki (gminy, powiatu).

Ten prosty wskaźnik nie uwzględnia wielkości obiektów noclegowych – inne znaczenie dla ładu przestrzennego ma zajmujący dużą powierzchnię kemping, inne duży ośrodek czasowy, a jeszcze inne kwatery agroturystyczne. Nie uwzględnia również rozmieszczenia obiektów zakwaterowania turystycznego w danej jednostce przestrzennej. Na przykład, wartość wskaźnika może być zbliżona dla dwóch odmiennych gmin: takiej z jedną miejscowością o wysokiej gęstości bazy noclegowej, jak i takiej, w której baza noclegowa jest rozproszona.

b) Wskaźnik gęstości bazy noclegowej na terenach zabudowanych i zurbanizowanych (liczba obiektów/ km²)

$$W_{gn} = \frac{L_{on}}{P_z}$$

gdzie:

L_{on} – liczba obiektów noclegowych w danej jednostce (gminie, powiecie),

P – powierzchnia terenów zabudowanych i zurbanizowanych w danej jednostce (gminie, powiecie).

Wskaźnik ten informuje o zagęszczeniu obiektów noclegowych na obszarach zabudowanych i zurbanizowanych, a więc poza terenami użytków rolnych, lasów, nieużytków, wód. Lepiej, niż poprzedni wskaźnik, mówi o znaczeniu zagospodarowania turystycznego na terenach osadniczych, jednak podobnie jak poprzedni nie uwzględnia wielkości obiektów ani ich rozmieszczenia.

2. Wskaźnik pojemności bazy noclegowej

$$W_{pn} = \frac{L_{mn}}{P}$$

gdzie:

W_{pn} – wskaźnik pojemności bazy noclegowej (liczba miejsc noclegowych/km²),

L_{mn} – łączna liczba miejsc noclegowych we wszystkich obiektach zakwaterowania danej jednostki (gminy, powiatu),

P – powierzchnia całkowita jednostki (gminy, powiatu).

Wskaźniki tego typu znane są w literaturze pod nazwą wskaźników Charvata i są one stosowane do oceny funkcji turystycznej obszaru. Wskaźniki te dają lepszą informację (niż wskaźniki dotyczące obiektów) o zasobach bazy noclegowej i tym samym o potencjalnych możliwościach rozwoju ruchu turystycznego. Te informacje, zwłaszcza w zestawieniu z danymi na temat liczby ludności stale zamieszkałej, są ważne z punktu widzenia planowania rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Musi ona być tak rozwinięta, aby zaspokajać potrzeby turystów i mieszkańców w okresach największego nasilenia ruchu turystycznego.

3. Wskaźniki koncentracji bazy noclegowej

a) Wskaźnik koncentracji obiektów noclegowych

$$W_{ko} = \sum_1^n o_n^2$$

gdzie:

o_n – udział obiektów noclegowych położonych w n -tej miejscowości w stosunku do ogółu obiektów noclegowych w gminie (np. 0,1; 0,35)

Wskaźnik ten pozwala na ocenę stopnia koncentracji/rozproszenia obiektów noclegowych w poszczególnych miejscowościach gminy. Dane udostępniane są przez GUS do poziomu miejscowości statystycznej i dotyczą obiektów zbiorowego zakwaterowania. Ponieważ w statystyce publicznej niedostępne są na tym poziomie szczegółowości dane dotyczące liczby kwater prywatnych, bez indywidualnych badań niemożliwe jest ich uwzględnienie w tym wskaźniku. Wysoka wartość wskaźnika (zbliżona do 1) świadczy o skupieniu obiektów noclegowych w jednej miejscowości. Interpretując wskaźnik należy pamiętać, że opisuje on koncentrację obiektów noclegowych tylko dla tych miejscowości, w których istnieją jakiegokolwiek obiekty noclegowe. Ilustruje to następujący przykład. Wskaźnik będzie identyczny dla dwóch gmin: takiej, w której jest 10 miejscowości, w tym 7 z obiektami noclegowymi, jak i dla takiej, w której jest 7 miejscowości, w tym wszystkie z obiektami noclegowymi (jeśli rozkład obiektów noclegowych w tych miejscowościach jest taki sam dla obu gmin).

b) Wskaźnik koncentracji miejsc noclegowych

$$W_{km} = \sum_1^n m_n^2$$

gdzie:

m_n – udział miejsc noclegowych w obiektach położonych w n-tej miejscowości w stosunku do ogółu miejsc noclegowych w gminie (np. 0,1; 0,35).

Jest to analogiczny wskaźnik do poprzedniego, więc dotyczą go wskazane wyżej uwagi. Odnosi się do pojemności bazy noclegowej. W Banku Danych Lokalnych liczba miejsc noclegowych nie jest udostępniona na poziomie miejscowości statystycznej, a więc uzyskanie takich danych wymaga indywidualnego zamówienia w GUS.

4. Wskaźniki dotyczące ruchu inwestycyjnego w turystyce

a) Wskaźnik ruchu inwestycyjnego w zakresie ogólnodostępnej bazy noclegowej (%)

$$W_{in} = \frac{L_{un}}{L_u} \times 100$$

gdzie:

L_{un} – liczba nowych ogólnodostępnych obiektów noclegowych oddanych do użytkowania w danym roku w jednostce przestrzennej (hotele oraz pozostałe budynki zakwaterowania turystycznego stanowią osobne kategorie w Banku Danych Lokalnych GUS),

L_u – liczba nowych budynków oddanych do użytkowania w danym roku w jednostce przestrzennej ogółem.

Wskaźnik ten informuje o intensywności przyrostu nowej, ogólnodostępnej bazy noclegowej w relacji do ruchu inwestycyjnego ogółem. Trudno jednak, z użyciem tego wskaźnika, ująć przyrost kwater agroturystycznych i obiektów z pokojami gościnnymi, gdyż są to w dużej mierze budynki mieszkalne, w których z czasem kilka izb przeznaczanych jest pod wynajem turystom.

Przydatna dla planowania i zagospodarowania przestrzennego jest zwłaszcza analiza zmian wielkości tego wskaźnika w czasie, tj. w kolejnych latach. Na jej podstawie można wnioskować o zmianie (wzroście, spadku) roli funkcji turystycznej w zagospodarowaniu przestrzennym. Pożądane byłoby więc, aby dane na ten temat były gromadzone systematycznie, najlepiej corocznie. Obecnie dostępne są tylko dane dla 2005 r. oraz dla okresu 2009-2011 r. Dane dostępne są na poziomie gmin.

Interesujące i przydatne do monitorowania zmian zagospodarowania turystycznego jest porównanie liczby nowo powstających obiektów noclegowych z liczbą istniejących obiektów noclegowych ogółem w danej jednost-

ce. Zestawienie takie przynosi informację o tym, jak intensywny jest rozwój bazy noclegowej w relacji do stanu zasobów noclegowych.

- b) Wskaźnik ruchu inwestycyjnego w zakresie bazy noclegowej ogółem (%)

$$W_{in,og.} = \frac{L_{un} + L_{ud}}{L_u} \times 100$$

gdzie:

L_{un} – liczba nowych ogólnodostępnych obiektów noclegowych oddanych do użytkowania w danym roku w jednostce przestrzennej,

L_{ud} – liczba nowych prywatnych domów letniskowych (budynków mieszkalnych jednorodzinnych nieprzystosowanych do stałego zamieszkania) oddanych do użytkowania w danym roku w jednostce przestrzennej,

L_u – liczba nowych budynków oddanych do użytkowania w danym roku w jednostce przestrzennej ogółem.

Wskaźnik ten, jak poprzedni, informuje o intensywności przyrostu nowej bazy noclegowej w relacji do ruchu budowlanego ogółem, ale obejmuje zarówno różne obiekty zakwaterowania zbiorowego, jak i prywatne domy letniskowe. Główny Urząd Statystyczny udostępnia w skali gmin dane o liczbie i powierzchni oddanych do użytkowania drugich domów (według oficjalnej klasyfikacji – budynków mieszkalnych jednorodzinnych nieprzystosowanych do stałego zamieszkania), dotychczas za 2005 r. oraz za okres 2009-2011. Są to bardzo wartościowe dane, gdyż, jak wcześniej wspomniano, zasoby „drugich domów” w Polsce nie są w inny sposób systematycznie monitorowane w statystyce publicznej.

- c) Wskaźnik ruchu inwestycyjnego w zakresie ogólnodostępnej bazy noclegowej (powierzchnia budynków, %)

$$W_{inp} = \frac{L_{pun}}{L_{pu}} \times 100$$

gdzie:

L_{pun} – powierzchnia nowych ogólnodostępnych obiektów noclegowych oddanych do użytkowania w danym roku (hotele oraz pozostałe budynki zakwaterowania turystycznego stanowią osobne kategorie w Banku Danych Lokalnych GUS),

L_{pu} – powierzchnia nowych budynków oddanych do użytkowania ogółem.

Wskaźnik W_{inp} odnosi się do powierzchni użytkowej obiektów, zatem daje pośrednio lepszą informację na temat pojemności nowych budynków

zakwaterowania turystycznego, niż wskaźnik odnoszący się do liczby obiektów. Interesujące jest też zestawienie miar odnoszących się do liczby oraz powierzchni budynków i porównanie, jak udział nowo oddanych do użytkowania budynków turystycznych w ogóle budynków ma się do udziału powierzchni tych obiektów turystycznych w ogólnej powierzchni nowych budynków (np. w kolejnych latach).

Analogiczne wskaźniki można tworzyć wykorzystując dane na temat wydanych pozwoleń na budowę. Dostępne dane umożliwiają określenie m.in.:

- udziału pozwoleń na budowę wydanych dla obiektów zakwaterowania turystycznego w stosunku do ogółu wydanych pozwoleń na budowę;
- udziału budynków ogólnodostępnego zakwaterowania turystycznego w stosunku do ogółu budynków, dla których wydano pozwolenie na budowę;
- udziału powierzchni użytkowej budynków ogólnodostępnego zakwaterowania turystycznego w ogólnej powierzchni budynków, dla których wydano pozwolenie na budowę.

Jednak na potrzeby monitorowania zagospodarowania turystycznego bardziej użyteczne są miary dotyczące obiektów oddanych do użytkowania, gdyż sama decyzja o pozwoleniu na budowę nie jest jednoznaczna z realizacją inwestycji. Ponadto, dane o pozwoleniach na budowę są dostępne w agregacji powiatów, co znacznie ogranicza możliwości bardziej szczegółowych analiz.

2. Infrastruktura gastronomiczna

Do urządzeń gastronomicznych zalicza się restauracje, bary, stolówki, punkty gastronomiczne i pozostałe obiekty świadczące usługi żywieniowe. W literaturze zalicza się je do infrastruktury *stricto* turystycznej. Należy jednak podkreślić, że w dużych miastach na ogół większe jest ich wykorzystanie przez mieszkańców niż turystów. Natomiast w ośrodkach o dominującej funkcji turystycznej to turyści zdecydowanie dominują wśród klientów obiektów gastronomicznych.

Dane na temat istniejących, rejestrowanych i wyrejestrowanych obiektów gastronomicznych gromadzone są w bazie REGON (sekcja I, dział 56). Jednak w bazach ogólnodostępnych *on-line* na poziomie gmin udostępnia się jedynie podmioty w podziale na sekcje, a placówki gastronomiczne należą do tej samej sekcji co obiekty noclegowe. Pozyskanie danych REGON, dotyczących konkretnie placówek gastronomicznych, wymaga indywidualnego zamówienia. Dane na temat liczby placówek gastronomicznych, z wyróżnieniem placówek w obiektach noclegowych, z podziałem na ich rodzaje i okres

działalności (tj. stałe lub sezonowe), udostępnione są w Banku Danych Lokalnych tylko na poziomie województw. Pozyskanie danych dla gmin z podziałem na rodzaje placówek jest możliwe również przez indywidualne zamówienia.

Raporty o stanie bazy gastronomicznej w Polsce publikował Instytut Turystyki (2002, 2006).

W celach monitorowania zagospodarowania turystycznego dane statystyczne dotyczące bazy gastronomicznej powinny zawierać co najmniej następujące informacje: rodzaj, liczba obiektów, liczba miejsc (pojemność), sezonowość (całoroczna, lub sezonowa).

3. Turystyczna infrastruktura transportowa

W tym punkcie omówione będą tylko elementy infrastruktury transportowej przeznaczone do celów turystyki i rekreacji. Sieć drogowa, kolejowa oraz infrastruktura lotnicza mają wprawdzie kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki, zwłaszcza jako elementy tranzytu (dające możliwość dojazdu do miejscowości turystycznych), ale są elementami infrastruktury paraturystycznej. Źródła danych i wskaźniki na potrzeby planowania przestrzennego w tym zakresie zaprezentowano w innych opracowaniach realizowanych na zlecenie MTBiGM (por. artykuł Rosika i Ciechańskiego w tym tomie).

Najbardziej typową liniową formą zagospodarowania turystycznego są szlaki turystyczne różnych typów: piesze, rowerowe, konne, narciarskie, wodne, a także ścieżki dydaktyczne, przyrodnicze itp. Szlaki są wyznaczone i nadzorowane przez różne podmioty: organizacje pozarządowe, w tym ogólnopolskie (PTTK – najważniejszy organizator sieci szlaków turystycznych w Polsce – prawie 60 tys. km) oraz regionalne i lokalne (np. lokalne organizacje turystyczne, stowarzyszenia turystyki wiejskiej), samorządy lokalne i regionalne, administracje nadleśnictw, parków narodowych oraz krajobrazowych i inne. Ta różnorodność podmiotów opiekujących się szlakami powoduje trudność ich inwentaryzacji nawet w obrębie jednego regionu. Tym bardziej nie istnieje spójna ogólnokrajowa baza wszystkich szlaków i ścieżek turystycznych oraz rekreacyjnych. Ponadto, różne szlaki często fragmentami pokrywają się, a więc ocena ich gęstości nie jest możliwa na podstawie danych o długości poszczególnych szlaków, lecz tylko na podstawie mapy pokazującej ich przebieg.

Oznakowane szlaki turystyczne piesze, rowerowe i konne (poza szlakami typowo górskimi lub szlakami w parkach narodowych) wykorzysta-

ją w dużej mierze istniejące drogi, najczęściej nieutwardzone. Nie stanowią więc często nowych elementów zagospodarowania przestrzennego. Takimi natomiast są drobne urządzenia towarzyszące, jak tablice informacyjne, wiaty, ławki, które powstają dla turystów przy szlakach.

Szlaki piesze biegnące przez najbardziej atrakcyjne turystycznie obszary generują sezonowo duży ruch turystyczny, który z kolei warunkuje lokalny rozrost infrastruktury turystycznej u wylotu szlaków (baza gastronomiczna, parkingi, punkty handlowe). Należy jednak podkreślić, że poza terenami o najwyższych walorach dla turystyki (takimi jak: góry, parki narodowe, najatrakcyjniejsze fragmenty pojezierzy, tereny nadmorskie), ruch turystyczny na większości szlaków jest niewielki i nie można tych szlaków traktować jako tras skupiających potoki ruchu turystycznego. Z kolei do tras skupiających potoki ruchu turystycznego, a niekoniecznie będących oznakowanymi szlakami, należą np. trasy dojścia z centrów miejscowości nadmorskich na plaże, czy z centrów ośrodków narciarskich do stacji wyciągu. Mają one bardzo duży wpływ na kształtowanie przestrzeni w sąsiedztwie (powstawanie punktów gastronomicznych, sklepów z pamiątkami itd.).

W ostatnich latach powstają w Polsce licznie tzw. szlaki tematyczne (np. Architektury Drewnianej, Szlak Oscypkowy, Szlak Zabytków Techniki), których jednak nie należy traktować jako liniowych elementów zagospodarowania turystycznego. Są to raczej grupy zbliżonych tematycznie zabytków czy innych atrakcji turystycznych, położonych często w dużej odległości od siebie. Szlaki te nie są wyznaczone w terenie, a oznaczone tablicami informacyjnymi są tylko tworzące je atrakcje.

Podstawowym wskaźnikiem, odnoszącym się do szlaków turystycznych, jest gęstość ich sieci.

a) Wskaźnik gęstości sieci szlaków turystycznych (km/km²)

$$W_{gs} = \frac{D_s}{P}$$

gdzie:

D_s – długość szlaków turystycznych w danej jednostce przestrzennej,

P – powierzchnia jednostki.

Aby ukazać rzeczywistą gęstość wszystkich szlaków łącznie, należy od ogólnej długości szlaków odjąć długość tych odcinków, które pokrywają się z innymi, aby nie liczyć kilkakrotnie tych samych odcinków. Gęstość szlaków można liczyć także osobno dla różnych ich rodzajów: pieszych, rowerowych, narciarskich itp., a także dla różnych jednostek przestrzennych (np. gmin, powiatów, parków krajobrazowych, narodowych).

Jedną z funkcji szlaków turystycznych na obszarach chronionych jest kanalizowanie ruchu turystycznego, które ma służyć ochronie przyrody obszaru. Z punktu widzenia ochrony przyrody (zwłaszcza na obszarach intensywnej penetracji turystycznej) ważny jest więc wskaźnik przepustowości szlaku turystycznego, określający liczbę osób, która w określonej jednostce czasu może przebywać na określonym odcinku szlaku nie powodując negatywnych zmian w otaczającym środowisku przyrodniczym. Określenie przepustowości jest przedsięwzięciem czasochłonnym i skomplikowanym, a wartość wskaźnika zależy od lokalnych warunków przyrodniczych. Problem ten jest zatem na łamach niniejszego opracowania tylko sygnalizowany, gdyż powinien być przedmiotem zainteresowania przede wszystkim służb ochrony przyrody.

Na szlakach o najsilniejszej presji turystycznej dochodzi lokalnie do zmian środowiska przyrodniczego w ich sąsiedztwie. W badaniach tego typu zjawisk ostatnio coraz częściej wykorzystuje się metody teledetekcyjne – na podstawie zdjęć lotniczych można określać zasięg i jakość zmian wywołanych w terenie przez ruch turystyczny. Zastosowanie tych metod wymaga specjalistycznej wiedzy.

Do turystycznej infrastruktury transportowej zalicza się koleje zębate, linowe i wyciągi narciarskie. Dane na ten temat nie są gromadzone przez GUS. Zostały natomiast zgromadzone dla gmin przez Instytut Turystyki w ogólnopolskiej bazie „Gmina”, dostępnej *on-line* na stronach Instytutu (jej dysponentem jest Ministerstwo Sportu i Turystyki, które może udostępnić bazę w wersji arkusza kalkulacyjnego, co umożliwi statystyczne i kartograficzne analizy danych). Baza zawiera informacje o liczbie i łącznej długości wyciągów narciarskich. Podstawowym jej mankamentem jest to, że dane pochodzą sprzed ok. 10 lat.

Baza nie jest, ze względu na brak finansowania, na bieżąco aktualizowana, co sprawia, że jest umiarkowanie użyteczna dla celów monitorowania zagospodarowania turystycznego. Ponadto, powiela niektóre informacje dostępne w Banku Danych Lokalnych, część informacji ma charakter opisowy (np. dominujący rodzaj walorów i wypoczynku), nie wyjaśniono dokładnie, na jakiej podstawie nadano kategorie atrakcyjności obszarów. Pożądane byłoby, aby w takiej bazie zostało zgromadzonych więcej konkretnych danych, niedostępnych w innych źródłach statystyki publicznej, jak np. rodzaje i liczba różnych elementów turystycznej infrastruktury towarzyszącej, pominąć zaś można by dane dostępne ze źródeł GUS. Oczywiście warto byłoby zbierać dane systematycznie (choć co dwa lata), aby uczynić bazę bardziej przydatną do monitorowania przestrzeni turystycznej.

Wskaźnikiem określającym pojemność i możliwości wykorzystania infrastruktury narciarskiej jest jej przepustowość wyrażona liczbą osób na jednostkę czasu. Dane na temat przepustowości są użyteczne w szacowaniu potencjalnego ruchu turystycznego, a co za tym idzie, obciążenia innych elementów infrastruktury turystycznej i technicznej. Dane o przepustowości nie są zbierane w statystyce publicznej, ich pozyskanie wymaga indywidualnych poszukiwań np. na stronach internetowych ośrodków narciarskich.

Dla ośrodków narciarskich równie istotne są dane dotyczące długości i powierzchni narciarskich tras zjazdowych, których nie należy mylić ze szlakami narciarskimi. Powierzchnia zajmowana przez te trasy sukcesywnie rośnie, co powoduje zmiany w środowisku przyrodniczym (m.in. wycinka drzew).

Elementem transportowej infrastruktury turystycznej związanej ze sportami wodnymi są porty/mariny jachtowe, przystanie żeglarskie i kajakowe, umożliwiające cumowanie jednostek pływających. Dane na ich temat oferują prywatne serwisy internetowe lub organizacje branżowe. W ostatnich latach znaczenie tego typu obiektów rośnie. Wzrasta ich liczba oraz powierzchnia, którą zajmują. Wpływają one na zagospodarowanie obszarów sąsiadujących, często zmieniając całkowicie linię brzegową (morza lub jeziora), powodując zmiany w szacie roślinnej (np. wycinka lasów).

Bardzo istotnym elementem są również parkingi. W wielu miejscach trudne jest rozgraniczenie między grupami użytkowników: turystów czy miejscowych mieszkańców. Jednak w miejscowościach turystycznych, przy obiektach bazy noclegowej, żywieniowej, atrakcjach turystycznych (np. przy szlakach turystycznych w sąsiedztwie wejść do parków narodowych) parkingi są zbudowane głównie z myślą o turystach. W bardzo atrakcyjnych turystycznie miejscach, do których turyści docierają samochodami (lub autokarami) powstają już całe kompleksy parkingów. Burzy to niewątpliwie ład przestrzenny. Monitorowanie tych miejsc, wraz z prostymi wskaźnikami, np. odsetka powierzchni gminy zajmowanej przez parkingi, może dać interesujące wyniki. Ponadto, ważne byłoby monitorowanie miejsc pozostawiania samochodów – co wskazuje na istotne miejsca, do których docierają turyści, a z braku miejsc parkingowych zostawiają oni samochody w dowolnych miejscach. Powyższa sytuacja dotyczy przede wszystkim obszarów górskich oraz nadmorskich, zwłaszcza w sezonie letnim (w górach także zimowym).

4. Infrastruktura towarzysząca – „nowe atrakcje turystyczne”

Na potrzeby monitorowania zagospodarowania przestrzennego znacznie mają przede wszystkim te formy infrastruktury towarzyszącej, które mają duże powierzchnie lub kubatury. Ich powstawanie zmienia ład przestrzenny, a w wielu przypadkach może zagrażać harmonii i równowadze zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza na obszarach krajobrazowo i przyrodniczo cennych, a takie właśnie obszary przyciągają rozwój turystyki.

Warto wymienić relatywnie nowe, ale coraz bardziej popularne w Polsce parki wodne, które wraz z towarzyszącymi im obiektami noclegowymi lub gastronomicznymi tworzą kompleksy zajmujące niejednokrotnie po kilka hektarów. Duże powierzchnie zajmują również powstające w ostatnich latach różnorodne parki rozrywki – tematyczne (np. dinoparki, historyczne, westernowe) lub typowo rozrywkowe („wesole miasteczka”). W ich obrębie następuje kreowanie zupełnie nowej przestrzeni, często niezwiązanej i nieharmonizującej z otoczeniem. Warto monitorować powstawanie tych obiektów, zwłaszcza pod kątem ich znaczenia dla ładu przestrzennego.

Hale targowe przeznaczone do organizacji krajowych i międzynarodowych targów są również zasługującymi na uwagę obiektami infrastruktury turystycznej. Są to zazwyczaj obiekty o dużej kubaturze, z dużą powierzchnią parkingów i innymi urządzeniami towarzyszącymi. Stanowią często dominantę w krajobrazie. Planowanie ich lokalizacji powinno odbywać się z jak najmniejszą szkodą dla ładu przestrzennego. Musi ono uwzględniać również wydolność okolicznej infrastruktury drogowej i innej narażonej na duże obciążenia w czasie masowych imprez odbywających się w tego typu obiektach.

W statystyce publicznej w niewielkim stopniu uwzględnia się elementy turystycznej infrastruktury towarzyszącej. Gromadzone są dane dotyczące wyposażenia obiektów noclegowych w różne urządzenia, np.: baseny kryte, korty tenisowe, boiska do siatkówki, koszykówki, inne, mniejsze urządzenia sportowo-rekreacyjne (siłownia, sauna, solarium, pokój zabaw dla dzieci itp.) oraz zaplecze konferencyjne. Dane te zbierane były dotychczas tylko w kilku okresach (1999-2002, 2009 r.). Ponadto, GUS zbiera dane na temat wybranych obiektów kultury, takich jak np.: kina, muzea, teatry, domy kultury. Poza typowo turystycznymi miejscowościami obiekty te służą głównie mieszkańcom, a nie turystom. Dlatego ich rola w ocenie zagospodarowania turystycznego nie powinna być duża.

Duże powierzchnie zajmują także pola golfowe, pola do gry w paintball, stadniny koni itp. Mają one lokalnie istotne znaczenie z punktu widzenia zagospodarowania przestrzennego ze względu na duże, kilku- do kilkudziesięciohektarowe powierzchnie.

Do oceny poziomu rozwoju infrastruktury towarzyszącej mogą być częściowo przydatne dane z Ewidencji Gruntów i Budynków (EGiB), w którym funkcjonuje kategoria „tereny rekreacyjno-wypoczynkowe”, zaliczana do kategorii terenów zabudowanych i zurbanizowanych. Obejmuje ona: niezajęte pod budynki tereny ośrodków wypoczynkowych, placów zabaw, plaż, urządzonych parków, skwerów, zieleńców (poza pasami ulic), tereny o charakterze zabytkowym: ruiny zamków, grodziska, kurhany, pomniki przyrody itp., tereny sportowe: stadiony i boiska sportowe, skocznie narciarskie, strzelnice sportowe, kąpieliska itp., tereny spełniające funkcje rozrywkowe: ‘wesole miasteczka’, lunaparki, tereny ogrodów zoologicznych i botanicznych, tereny zieleni nieurządzonej, które nie są zaliczone do lasów oraz gruntów zadrzewionych i zakrzewionych.

Kategoria ta obejmuje zatem zarówno elementy infrastruktury *stricto* turystycznej, jak i rekreacyjnej, a więc służącej głównie mieszkańcom. Można przyjąć upraszczające założenie, że w gminach o wysokim poziomie rozwoju funkcji turystycznej, mierzonej liczbą obiektów lub miejsc noclegowych w stosunku do liczby mieszkańców, te tereny są wykorzystywane przede wszystkim turystycznie, a w pozostałych gminach zaliczymy je raczej do zagospodarowania rekreacyjnego.

Niektóre rodzaje terenów, objęte tą kategorią, trudno zaliczyć do zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego, np.: ruiny zamków, grodziska, pomniki przyrody, tereny zieleni nieurządzonej, gdyż nie powstały one dla celów turystyki i rekreacji, chociaż często mogą być traktowane jako atrakcje turystyczne.

Mając na względzie powyższe uwagi, można zaproponować procentowy wskaźnik udziału terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w ogóle terenów zabudowanych i zurbanizowanych lub w ogólnej powierzchni gminy. Analiza zdjęć lotniczych może zaś posłużyć do wyłączenia tych rodzajów terenów, które nie stanowią zagospodarowania turystycznego, np. zieleni nieurządzonej.

5. Ruch turystyczny

Z zagospodarowaniem turystycznym nieodłącznie związany jest ruch turystyczny, czyli problematyka liczby, czasu pobytu i innych charakterystyk dotyczących przemieszczania się turystów i odwiedzających. Ruch turystycz-

ny zależy od atrakcyjności turystycznej miejsc oraz jakości i pojemności infrastruktury turystycznej. Ta z kolei tworzona jest właśnie po to, aby zapewnić warunki do ruchu turystycznego, zwiększać go lub kanalizować. O ruchu turystycznym możemy mówić w odniesieniu do obiektów noclegowych, ale także jakiegoś obszaru czy atrakcji turystycznej.

Główny Urząd Statystyczny zbiera m.in. informacje na temat liczby korzystających z noclegów oraz liczby udzielonych noclegów w obiektach zakwaterowania⁶. Szczególnie ta druga zmienna jest istotna do oceny wielkości ruchu turystycznego, bo jest ona niejako wynikiem mnożenia liczby korzystających z noclegów przez długość ich pobytu. Wykorzystując dostępne w statystyce publicznej dane można analizować ruch turystyczny tylko w obiektach zbiorowego zakwaterowania. Jak wcześniej wspomniano, dane GUS na temat indywidualnych obiektów noclegowych praktycznie nie nadają się do wykorzystania, a żadne inne instytucje nie zbierają danych w tym zakresie. Jednostki naukowe prowadzą czasami badania ruchu turystycznego w kwaterach prywatnych, ale są to badania lokalne lub regionalne, na nie zawsze reprezentatywnych próbach. Praktycznie niemożliwe jest stworzenie z tych przyczynkowych badań prowadzonych w różnym czasie, różnymi metodami, ogólnopolskiej bazy danych na temat ruchu turystycznego w obiektach indywidualnego zakwaterowania.

Wielkość ruchu turystycznego w obrębie różnych pojedynczych obiektów (jak zamki, muzea, parki rozrywki itd.) można oceniać na podstawie liczby sprzedanych biletów. Dane takie zbierane są przez zarządzających tymi obiektami. Również parki narodowe gromadzą takie informacje. Są one istotne dla planowania przestrzennego w skali lokalnej.

a) Wskaźnik wykorzystania obiektów noclegowych (%)

$$W_{wn} = \frac{L_n}{L_{mn} \times 365} \times 100$$

gdzie:

L_n – łączna liczba udzielonych noclegów,

L_{mn} – łączna liczba miejsc noclegowych.

Wskaźnik ten informuje o obłożeniu obiektów noclegowych, tzn. w jakim stopniu miejsca noclegowe były wykorzystane przez turystów w danym roku. Obłożenie 100% oznacza, że wszystkie miejsca noclegowe były zajęte przez wszystkie dni w roku (sytuacja taka w praktyce raczej nie występuje). Można go obliczać dla poszczególnych obiektów noclegowych, ale dla ana-

---

⁶ Uwagi do tych danych, są analogiczne do przedstawionych przy omawianiu bazy noclegowej.

liz przestrzennych bardziej przydatne są zbiorcze zestawienia dla określonego obszaru, np. miejscowości czy gminy. Interesujące są również porównania obłożenia w skali roku z obłożeniem w sezonie turystycznym (np. w lipcu – GUS udostępnia takie wyróżnienie). Niestety, wskaźnik taki można obliczać uwzględniając tylko obiekty zbiorowego zakwaterowania ze względu na brak porównywalnych dla jednostek przestrzennych danych o ruchu turystycznym w kwaterach prywatnych.

b) Wskaźnik koncentracji ruchu turystycznego

$$W_{kr} = \sum_1^n r_n^2$$

gdzie:

r_n – udział noclegów udzielonych w obiektach noclegowych danej miejscowości do ogółu udzielonych noclegów w gminie (np. 0,1; 0,35).

Dane gromadzone w Banku Danych Lokalnych umożliwiają ocenę stopnia koncentracji/rozproszenia ruchu turystycznego w gminie, mierzonego liczbą udzielonych noclegów. Wskaźnik oblicza się dla poziomu miejscowości statystycznych (najniższy stopień agregacji danych GUS). Wysoka wartość wskaźnika oznacza skupienie ruchu turystycznego w jednej miejscowości, niska – rozproszenie w różnych miejscowościach.

Podsumowanie

Realną podstawą prognozowania – modelowania i projektowania, a także podejmowania decyzji związanych z rozwojem turystyki jest monitorowanie rzeczywistości oraz diagnozowanie procesów przekształceń. Proces ten wymaga dostępu do odpowiednich baz danych zarówno statystycznych, jak i przestrzennych. Podobnie jak w innych dziedzinach, tak też w turystyce nie da się rzetelnie przedstawić zagospodarowania oraz ruchu turystycznego bez posiadania wiarygodnych danych. W przypadku turystyki są one szczególnie trudne do pozyskania, gdyż jest to zjawisko, o płynnych definicjach, ale też jego specyfika wykazuje dużą zmienność czasową i przestrzenną. W szczególności analiza samego ruchu turystycznego jest zadaniem bardzo trudnym. Turystyka jest złożonym systemem, który w różnych aspektach i z różną siłą oddziałuje na kształtowanie przestrzeni, a także ładu przestrzennego. Niemniej jednak dane statystyczne dotyczące zagospodarowania turystycznego są łatwiejsze do pozyskania. Część danych – dotyczących liczby i pojemności obiektów może służyć analizowaniu i monitorowaniu parametrów zagospo-

darowania i ich roli na danym obszarze (m.in. ukazując znaczenie funkcji turystycznej). Dane dotyczące powierzchni zajmowanych przez obiekty turystyczne, które najbardziej wiarygodnie można wytworzyć dzięki analizie zdjęć satelitarnych, posłużyć mogą do monitorowania obszarów i ich zmian wykorzystanych na potrzeby turystyki.

Reasumując, należy podkreślić, że szczególnie w przypadku monitorowania zagospodarowania turystycznego najważniejszym elementem jest posiadanie wiarygodnych danych, które powinny być w większości pozyskiwane przez GUS. Jednak musi ulec poprawie dokładność i kompletność pozyskiwania tych danych. Pewne bazy danych (zwłaszcza dotyczące atrakcji turystycznych, przestrzennych aspektów zagospodarowania turystycznego itp.) mogą zostać stworzone przez odpowiednie instytucje naukowe (np. uniwersytety, IGiPZ PAN). Mogą one powstawać zarówno dla wybranych regionów o największym rozwoju turystyki, jak też dla całego kraju (istotne jest przygotowanie ich z wykorzystaniem jednorodnej metodologii). Warto, aby bazy te były uzupełniane w relatywnie krótkich odstępach czasu (co 2-3 lata, ew. maksymalnie co 5 lat).

Literatura

- Adamiak C., 2012, *Miejsce drugich domów w zagospodarowaniu obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] *Planowanie rozwoju przestrzeni wiejskiej*, K. Kurowska, M. Gwiaździńska-Goraj (red.). Studia Obszarów Wiejskich, 29, IGiPZ PAN, PTG, Warszawa.
- Jagusiewicz A., Byszewska-Dawidek M., 2010, *Turystyka wiejska w 2010 r. i założenia jej rozwoju*. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Kowalczyk A., Derek M., 2010, *Zagospodarowanie turystyczne*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.